

Scientific journal
PHYSICAL AND MATHEMATICAL EDUCATION
Has been issued since 2013.

ISSN 2413-158X (online)
ISSN 2413-1571 (print)

Науковий журнал
ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНА ОСВІТА
Видається з 2013.

<http://fmo-journal.fizmatsspu.sumy.ua/>

Рибалко П.Ф. Сутнісні характеристики готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти. *Фізико-математична освіта*. 2019. Випуск 2(20). Ч. 2. С. 105-108.

Rybalko P. Essential characteristics of readiness of future teachers of physical culture to the organization of the physical and health environment in school. *Physical and Mathematical Education*. 2019. Issue 2(20). P. 2. P. 105-108.

DOI: 10.31110/2413-1571-2019-020-2-031
УДК 378:[37.091.12.011.3-051:796]

П.Ф. Рибалко

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка, Україна
petrorybalko13@gmail.com
ORCID: 0000-0002-6460-4255

СУТІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

АНОТАЦІЯ

Формулювання проблеми. Провідна роль у закладенні підвалин збереження здоров'я молоді належить не лише сім'ї, а й школі, де фізична культура як шкільний предмет покликана сформувати засади здорового способу життя. При цьому заклад загальної середньої освіти позиціонується як осередок, в якому створені необхідні умови для формування, збереження і зміцнення фізичного, духовного, психологічного і соціального здоров'я всіх учасників освітнього процесу, а вчитель фізичної культури водночас має виступати і ініціатором створення такого осередку, і рушієм позитивних змін у діяльності закладу освіти в бік здоров'яформування й здоров'язбереження молоді на засадах гуманістичної педагогіки та основних принципів функціонування Нової української школи.

Матеріали і методи. Системний аналіз наукової, психолого-педагогічної, методичної літератури; педагогічне спостереження.

Результати. За результатами проведеного структурно-логічного аналізу науково-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації ФОС ЗЗСО, положень системного підходу було визначено структурні компоненти готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації ФОС ЗЗСО, а саме: особистісний, когнітивний, процесуальний, рефлексивний.

Висновки. У відповідності до компонентів готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації ФОС ЗЗСО відкрито можливість розробки критеріїв, підбору відповідних їм показників (мотивація організовувати ФОС ЗЗСО; спортивні знання, психолого-педагогічні знання, валеологічні знання; уміння впроваджувати інновації, уміння використовувати оздоровчі технології, уміння популяризувати ЗСЖ; здатність до рефлексії, здатність до комунікації), завдяки яким характеризувати рівні готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації ФОС ЗЗСО.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: підготовка вчителя фізичної культури; професійна підготовка; готовність; фізкультурно-оздоровче середовище; компонент.

ВСТУП

Постановка проблеми. Глобалізаційні та інтеграційні процеси в українському суспільстві, динамічний розвиток технологій, визнання світовою спільнотою проблеми збереження фізичного і психологічного здоров'я як головного показника соціально-економічної зрілості членів суспільства, культури й успішності держави зумовлюють особливе ставлення до здоров'я як провідного у системі показників її розвитку та гарантії якості життя кожного громадянина.

Провідна роль у закладенні підвалин збереження здоров'я молоді належить не лише сім'ї, а й школі, де фізична культура як шкільний предмет покликана сформувати засади здорового способу життя. Саме тому професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури сьогодні має бути зорієнтована не лише на здатність проводити уроки фізичної культури, а й на готовність організувати таке середовище закладу загальної середньої освіти, де б з урахуванням ідей НУШ його діяльність орієнтувалася на здоров'язбереження, забезпечувалися умови для популяризації цінностей здорового способу життя, формувалася в учнів компетентність «бути здоровим».

Аналіз актуальних досліджень. У роботах науковців наголошується на важливості здоров'язбереження (Л. Сущенко, О. Міхеєнко та ін.), удосконаленні навчальних планів професійної підготовки фахівців з метою їх орієнтації на формування знань про здоров'я та умінь його зберігати й відновлювати (Ю. Бойчук, Ю. Лянной, М. Носко та ін.), формуванні різних аспектів культури здоров'я та здорового способу життя студентів (В. Бондаренко, Г. Куртова, П. Приходько, А. Сущенко та ін.). Проведені дослідження підтверджують, що професійна підготовка майбутніх учителів

фізичної культури сьогодні характеризується активними інноваційними процесами, пов'язаними з демократизацією та гуманізацією, розробленням Державного стандарту та побудовою Нової української школи, що розширює соціокультурне середовище майбутньої професійної діяльності вчителів фізичної культури та змінює її призначення.

За аналізом розробленості проблеми професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури встановлено, що в останні роки науковцями піднімаються питання якості професійної підготовки фахівців (у контексті розвитку особистості фахівця, формування у нього педагогічних здібностей, креативних здібностей, педагогічної майстерності, професійної компетентності), удосконалення професійної підготовки вчителів фізичної культури (проблема змісту освіти та вибору форм і методів навчання), готовності до впровадження інновацій у професійну діяльність (у контексті інноваційної діяльності вчителя, використання інноваційних педагогічних технологій, підготовки вчителя-новатора, впровадження інноваційних видів рухової активності, використання інновацій у професійній підготовці вчителя), запровадження нетрадиційних форм фізкультурно-оздоровчої і спортивно-масової роботи.

Водночас проведений аналіз наявного теоретичного й практичного досвіду професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури засвідчив відсутність системних напрацювань щодо професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти.

Мета статті: обґрунтування структурних компонентів готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичні та емпіричні методи: системний аналіз наукової, психолого-педагогічної, методичної літератури; структурно-логічний аналіз понять, педагогічне спостереження.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

За результатами проведеного структурно-логічного аналізу понять «фізкультурно-оздоровче середовище», «готовність майбутніх учителів фізичної культури до організації ФОС ЗЗСО», аналізу науково-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації ФОС ЗЗСО, положень критеріального підходу (критерії мають фіксувати діяльнісний стан суб'єкта, нести інформацію про характер діяльності, ставлення до її виконання), аналізу впровадження в освітній процес закладу вищої освіти навчально-методичного забезпечення під час формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації ФОС ЗЗСО було визначено структурні компоненти готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації ФОС ЗЗСО, а саме: мотиваційний; знанневий; праксеологічний; поведінковий.

Особистісний компонент готовності майбутнього вчителя фізичної культури до організації ФОС ЗЗСО відображає спрямованість, мотиви, потреби в навчанні, ціннісні орієнтації вчителя, а також готовність вчителя фізичної культури до формування в учнів мотивації до фізкультурно-оздоровчої діяльності відповідно до індивідуальних і типологічних особливостей, прищеплення інтересу до активних занять фізичними вправами, до ведення здорового способу життя, стимулювання до рухової активності, виховання в них потреби до занять спортом, фізичного самовдосконалення.

Мотивацію розглядають як сукупність рушійних сил, що спонукає особистість до здійснення певних дій. Від того, чим мотивується особистість майбутнього вчителя фізичної культури до здоров'язбережувальних та здоров'яфорувальних дій, залежать характер досягнень і результатів у формуванні готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації ФОС ЗЗСО. Мотиваційна сфера відображає переживання, настрої, емоції та емоційний стан, викликані різними видами діяльності. Мотив не тільки спонукає майбутнього вчителя до дії, а й визначає, що треба зробити, як буде реалізована ця дія. Зокрема, якщо мотив викликає дії з усунення потреби, то в різних студентів ці дії можуть бути протилежні, навіть якщо вони відчують однакову потребу.

У діяльності особистості мотивація впливає на: зусилля; старання; наполегливість; сумлінність; спрямованість. Мотивація майбутнього вчителя фізичної культури обумовлена його професійними інтересами, ідеалами, ціннісними орієнтаціями. Вона проявляється як у його життєдіяльності, так і в окремих ситуаціях, визначає його сприйняття зовнішніх подій та логіку здоров'язбережувальної поведінки. Позитивну мотивацію майбутнього вчителя фізичної культури до організації ФОС ЗЗСО характеризує задоволення таких його особистісних і професійних потреб, як створення та застосування нового, підвищення педагогічної майстерності, подолання труднощів.

Когнітивний компонент об'єднує сукупність знань майбутнього вчителя фізичної культури про сутність та предмет ідей збереження і зміцнення здоров'я, про здоров'язбережувальні технології, формування компетентності «бути здоровим» в учнів ЗЗСО. Виявляється у відповідних інтересах, нахилах, переконаннях і є результатом пізнавальної діяльності. Його характеризують обсяг знань про здоров'язбереження та здоров'яформування, стиль мислення про здоровий спосіб життя, рівень обізнаності про фізкультурно-оздоровче середовище закладу освіти та можливості його формування на засадах НУШ.

Глибина осмислення сутності здоров'язбереження дозволяє майбутнім учителям фізичної культури усебічно аналізувати явища навколишньої дійсності, здійснювати правильний вибір, вірити в себе, усвідомлювати сенс життя, наявність позитивного ідеалу, вплив занять фізичними вправами на організм.

У структурі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, крім спортивних знань, важливими також є психолого-педагогічні та валеологічні знання. Психолого-педагогічні знання про людину багато в чому характеризують рівень професійної підготовки вчителя: щоб керувати навчальною діяльністю учнів, необхідні знання вікової психології; щоб успішно формувати колектив, необхідно добре знати закономірності його розвитку.

Валеологічні знання дозволяють учителю фізичної культури грамотно впливати фізичними вправами на організм учнів з урахуванням їхніх вікових і статевих особливостей, стану здоров'я та рівня підготовленості. Валеологічні знання формуються на основі категоріального апарату теорії фізичного виховання, основ загальної, вікової, педагогічної, спеціальної психології та педагогіки; специфіки функціонування освітніх, реабілітаційних установ, методики організації роботи з дітьми групи ризику; усвідомлення ролі вчителя фізичної культури у процесі виховання аспектів ЗСЖ; знання

особистісно зорієнтованих технологій фізичного розвитку та фізкультурно-оздоровчої роботи, знання форм і методів організації фізкультурно-оздоровчої діяльності учнів, знання техніки і методики різних видів рухової активності, методики організації роботи з сім'єю; методики проведення занять тощо.

Процесуальний компонент містить систему умінь і навичок застосування знань майбутнього вчителя фізичної культури про сутність та предмет ідей формування, збереження і зміцнення здоров'я, про здоров'яформувальні й здоров'язбережувальні технології, формування компетентності «бути здоровим» учнів ЗЗСО у фізкультурно-оздоровчому середовищі. Він передбачає опанування майбутніми вчителями фізичної культури здоров'язбережувальними технологіями, методами та засобами здоров'язбережувальної діяльності, спрямованими на підвищення рівня фізичної підготовленості, попередження шкідливих звичок, правильну організацію режиму дня і харчування; формування інноваційно-оздоровчого клімату в ЗЗСО на засадах НУШ, раціональне створення освітнього процесу з урахуванням можливостей організму особистості на засадах НУШ; забезпечення нормальних умов праці, навчання й відпочинку; комфорту; настрою; здорових міжособистісних взаємин у колективі.

Оздоровча рухова активність як складова навчально-виховного процесу вирішує освітні, виховні, лікувально-оздоровчі і корегувальні завдання. Заняття оздоровчою руховою активністю сприяють: оволодінню власним тілом; розвитку просторово-часових відчуттів; розвитку координаційно-рухових умінь і навичок; формуванню довольної регуляції; створенню функціонального ресурсу діяльності особистості. За допомогою основних рухів: ходьби, бігу, стрибків, метання, лазіння у молоді та осіб різного віку формуються прикладні уміння і навички, необхідні у повсякденному житті. Фізичні вправи є основним засобом оздоровчої фізичної культури. До них відносять: гімнастичні вправи, фізичні вправи прикладного характеру, силові, швидкісно-силові, на розслаблення, у рівновазі, дихальні тощо.

Рефлексивний компонент – вияв рівня умінь обирати, реалізувати, прогнозувати свої дії та вчинки, контролювати й регулювати свою поведінку, знатність до саморегулювання. Це допомагає опанувати майбутнім учителям фізичної культури знаннями, уміннями та навичками, необхідними для розвитку рухових якостей, виконання здоров'язбережувальних дій, розкриває сутність упровадження в освітній процес закладу освіти здоров'язберігаючого навчально-методичного забезпечення та технології його реалізації під час організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу освіти, включає самоаналіз; вміння здійснити корекцію поведінки, досягнувши при цьому максимально позитивного результату, які відображають особистісну спрямованість на ведення активного, систематичного здорового способу життя, самостійне регулярне використання різноманітних форм рухової активності (спорт, фізична культура, танці тощо).

Професія вчителя фізичної культури має цілу низку умов психічної напруженості, зокрема відповідальність за життя і здоров'я учнів. Наявність знань із загальної, вікової, педагогічної та психології фізичного виховання і спорту не забезпечить психологічно доцільних дій в конкретних ситуаціях з організації ФОС ЗЗСО. Складність тут полягає у сформованості певного стилю спілкування, способів реагування на конкретні ситуації, вироблення власного, психологічно грамотного стилю роботи, оволодіння прийомом саморегуляції, самоконтролю і саморозвитку. Розв'язування педагогічних задач, які постійно виникають в різних модифікаціях, потребує вироблення схеми, за якою можна було б оцінювати педагогічні ситуації і оперативно їх розв'язувати або коректувати в ході уроку. Професійні психологічні вміння, навички вчителя фізичної культури, як і будь-які риси особистості, формуються шляхом їх практичного застосування і подальшого закріплення при повторній ситуації, тобто за схемою: вчинок - звичка - риса особистості. Фактично формування готовності до організації ФОС ЗЗСО вимагає формування здатностей у майбутнього вчителя фізичної культури до педагогічної рефлексії. До професійної рефлексії педагога відносять такі явища і процеси як усвідомлення цілей, засад, питань навчально-виховної діяльності, проблем міжособистісного сприйняття та взаємодії вчителя і учня, самоусвідомлення та самопізнання тощо.

Важливим засобом організації ФОС ЗЗСО є педагогічна комунікація, яка передбачає здатність учителя фізичної культури передати різними джерелами освітньо-виховну інформацію під час діяльності з організації ФОС ЗЗСО на засадах НУШ. Культура рухів учителя фізичної культури є істотним компонентом візуального образу (жести, міміку та пантоміміку). За їхньою допомогою та у поєднанні з іншими засобами вчитель має можливість більш повно виражати свої почуття, ставлення до своєї діяльності і діяльності своїх вихованців. До того ж, ці засоби завжди найбільш економічні, динамічні, в них прихована велика спонукальна сила.

Постава та хода також створюють імідж вчителя. Без них неможливі красиві рухи, нахили, погляди. Учителю повинен уміти подати свою фігуру в статичній динаміці. Вчителю недостатньо лише знати вимоги до своєї зовнішності, а й уміти її сформувати, пам'ятаючи про те, що люди, які нас оточують, оцінюють учителя за певним алгоритмом: зовнішній вигляд, постава, поведінка, особистісний контакт, винагорода. Найголовніше, щоб учні побачили впевненість учителя у собі.

Говорячи про зовнішній вигляд, необхідно звернутися й до правил етикету, які висувають суворі вимоги до нього, особливо, коли це стосується професійної діяльності, ділового спілкування. При формуванні здатності до комунікації майбутнього вчителя фізичної культури важливо звертати увагу на демонстрацію учителем впевненості, внутрішньої сил (міміка, пантоміміка, постава говорять учням про здатність керувати їхньою діяльністю, утримувати ініціативу у спілкуванні, вести за собою; учні приймають тільки сильних учителів і визнають їхню мудру владу); на трансляцію учителем спрямованості на діалог з учнями (зацікавлений погляд, постійний зоровий контакт з ними, щира посмішка, пластика рухів свідчать про його відкритість, визнання особистісної рівності з учнями; учні не бояться таких учителів, бо поважають їх і тому визнають їхній авторитет), на естетизацію вчителем середовища спілкування з учнями, привнесення до нього елементів краси й насолоди (учитель виразний у своїй поведінці, а його інструменти – погляд, посмішка, рухи, жести, розміщення у просторі – сприяє гармонізації стосунків, дає учням задоволення від спілкування), на природність і доцільність у використанні невербальних засобів комунікації.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, у відповідності до тлумачення готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації ФОС ЗЗСО нами визначено компоненти (особистісний, когнітивний, процесуальний, рефлексивний). У відповідності до компонентів готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації ФОС ЗЗСО відкрито можливість розробки критеріїв, підбору відповідних їм показників (мотивація організовувати ФОС ЗЗСО; спортивні знання, психолого-педагогічні знання, валеологічні знання; уміння впроваджувати інновації, уміння використовувати оздоровчі технології, уміння популяризувати ЗСЖ; здатність до рефлексії, здатність до комунікації), завдяки яким схарактеризувати рівні готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації ФОС ЗЗСО.).

Подальших наукових досліджень потребує проблема шляхів формування готовності майбутніх вчителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища ЗЗСО, зокрема в умовах дистанційної освіти.

Список використаних джерел

1. Багрий В. Н. Критерії та рівні сформованості професійних умінь майбутніх соціальних педагогів. *Зб. наук. праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2012. № 6. С. 10-14.
2. Бєлікова Н. О. Сучасні тенденції професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту. *Вісник Чернігівського нац. пед. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка. Серія : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт*. Чернівці, 2013. Вип. 112, Т. 2. С. 52-56.
3. Вейнберг Р. С. Гоулд Д. Психологія спорту / наук. ред. Г. Ложкін. Київ: Олімпійська література, 2014. 335 с.
4. Гончаренко С. У. Методи дослідження в педагогіці. *Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України, гол. ред. В. Г. Кремень*. Київ: Юрінком Інтер, 2008. С. 490-491.
5. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
6. Матвійчук Т. Ф. Інноваційні технології в підготовці студентів напряму «Фізичне виховання». Львів: СПОЛОМ, 2013. 36 с.
7. Михайлишин Г. Й. Формування професійних умінь майбутніх учителів у системі виховної роботи закладів вищої освіти фізичного виховання : дис.... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2006. 255 с.

References

1. Bagriy, V.N. (2012). Criteria and levels of professional skills of future social educators. *Coll. science proceedings of the Khmelnytsky Institute of Social Technologies of the University "Ukraine"*, 6, 10-14. [in Ukrainian].
2. Belikova, N.O. (2013). Modern trends in the training of future professionals in physical education and sports. *Bulletin of the Chernihiv National University ped. un-tu them. TG Shevchenko. Series: Pedagogical sciences. Physical education and sports*, 112, 2, 52-56. [in Ukrainian].
3. Weinberg, R.S. & Gould, D. (2014). Psychology of sport /ed. G. Lozhkin. Kyiv: Olympic Literature. [in Ukrainian].
4. Goncharenko, S.V. (2008). Research methods in pedagogy. *Encyclopedia of Education / Acad. ped. Sciences of Ukraine, ch. ed. V.G. Flint*. Kyiv: Yurinkom Inter. [in Ukrainian].
5. Dychkivska, I.M. (2004). Innovative pedagogical technologies. Kyiv: Akademvydav. [in Ukrainian].
6. Matviychuk, T.F. (2013). Innovative technologies in the preparation of students in the field of "Physical Education". Lviv: SPOLOM. [in Ukrainian].
7. Mykhailishyn, G.Y. Formation of professional skills of future teachers in the system of educational work of institutions of higher education of physical education : dis cand. ped. science: 13.00.04. Kyiv, 2006. 255 p. [in Ukrainian].

**ESSENTIAL CHARACTERISTICS OF READINESS OF FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL CULTURE
TO THE ORGANIZATION OF THE PHYSICAL AND HEALTH ENVIRONMENT IN SCHOOL**

Petro Rybalko

Makarenko Sumy State Pedagogical University, Ukraine

Abstract.

Problem formulation. The leading role in laying the foundations for the health of young people belongs not only to the family, but also to the school, where physical education as a school subject is designed to form the foundations of a healthy lifestyle. The general secondary education institution is positioned as a center in which the necessary conditions are created for the formation, preservation and strengthening of physical, spiritual, psychological and social health of all participants in the educational process, and the physical education teacher must initiate the creation of such a center the engine of positive changes in the activities of the educational institution in the direction of health formation and health of young people on the basis of humanistic pedagogy and the basic principles of the New Ukrainian school.

Materials and methods. System analysis of scientific, psychological and pedagogical, methodical literature; pedagogical observation.

Results. Based on the results of the structural-logical analysis of scientific and methodological support of professional training of future physical education teachers to the organization of the physical and health environment in school, were determined structural components of readiness of future teachers of physical culture to the organization of the physical and health environment in school, namely: personal, cognitive, procedural, reflexive.

Conclusions In accordance with the components of readiness of future physical education teachers to the organization of the physical and health environment in school opened the possibility of developing criteria, selection of relevant indicators (motivation to the organization of the physical and health environment in school; sports knowledge, psychological and pedagogical knowledge, valedological knowledge; ability to implement innovations, skills to use health popularize hls, the ability to reflect, the ability to communicate), through which to characterize the levels of readiness of future physical education teachers to the organization of the physical and health environment in school.

Key words: physical education teacher training; professional training; readiness; the organization of the physical and health environment in school physical culture and health environment; component.